

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 2 (43)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2010

ББК 74.20

О - 59

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 2 (43). — Рівне: РДГУ, 2010. — 116 с.

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної допомоги особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 29. 10. 2010 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2010

переживанні задоволення від самого процесу діяльності) мотивація. Причому, коли результативні потреби і мотиви втрачають свою актуальність, процесуальні - під час активності і в результаті активності, навіть посилюються. Система процесуальних, внутрішніх потреб виступає фактором розвитку особистості, оскільки їй властиві ряд специфічних особливостей, які слугують стимулами до розвитку: прагнення новизни, прагнення самодетермінації (потреба бути собою, керуватися власними поглядами і думками), прагнення до самоактуалізації (реалізації свого "Я"), прагнення до активності та ін.

В.Д.Шадриков вважає, що в процесі професіоналізації особистості утворюються інтегративні ансамблі (симптомокомплекси) якостей. Компонентний склад професійно обумовлених ансамблів постійно змінюється. Проте для кожної професії існують свої відносно стійкі ансамблі професійних характеристик, які в зарубіжній психології іменуються як ключові кваліфікації. Дослідженням ключових кваліфікацій займався німецький вчений Д.Мартене, який серед найбільш важливих називає такі: абстрактне теоретичне мислення, здатність до планування складних технологічних процесів, креативність, прогностичні здібності, здатність до самостійного прийняття рішень, комунікативні здібності, здатність до співпраці та співробітництва, надійність, працездатність, відповідальність тощо. В процесі професійного становлення зміст підструктур змінюється, відбувається інтеграція компонентів як на внутрішньоструктурному, так і на міжструктурному рівнях, що і призводить до утворення ключових кваліфікацій. Ключові кваліфікації, на погляд Мартенсона, забезпечують конкурентоздатність, професійну мобільність, продуктивність професійної діяльності, сприяють професійному зростанню, підвищенню кваліфікації та розвитку професійної кар'єри.

Отже, головна мета професійного самовизначення - поступове формування внутрішньої готовності до усвідомленої і самостійної побудови, корекції і реалізації перспектив власного розвитку (професійного), готовності самостійно знаходити особистісно значущі смисли в конкретній професійній діяльності. Виділення мотиваційних чинників професійного самовизначення у ранньому юнацькому віці й досі лишається невирішеною проблемою, котра посідає важливе місце в творчому пошуку представників різних напрямів науки. Особливої актуальності набуває вона у площині психологічного аналізу, оскільки професійне самовизначення є не лише вибором суб'єктом тієї чи іншої професії, але і вибором стратегії і траєкторії професійного розвитку, тобто особистісно-індивідуальних смислів і перспектив власного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альбуханова-Славская К.А. Стратегия жизни. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности: Учебное пособие для ВУЗов. – М.: ПЕР СЭ, 2001. – 511 с.
3. Вітковська О.І. Професійне самовизначення особистості і практичні аспекти професійної консультації: Монографія. – К.: Науковий світ, 2001. – 91 с.
4. Зарицька В.В. Мотивація досягнення та мотивація схвалення як детермінанти формування у старшокласників здатності до самореалізації // Соціальні технології. – К.: КНУ ім. Т.Шевченка, 2004. – Вип. 22. – С. 108-117.
5. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения: Учеб. пособие для студентов ВУЗов. – Ростов на Дону: Феникс, 1996. – 512 с.
6. Комінко С.Б., Кучер Г.В. Диагностика професійної спрямованості / Крайні методи психодіагностики: Навч. посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 406 с.
7. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / Избранные психологические произведения: В 2-х т. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 2. – С. 94-231.
8. Побірченко Н. Профорієнтація в системі професійно-технічної освіти // Психолог. – 2006. – № 30. – С. 3-16.
9. Подтикан В.Г. Особливості формування мотиваційної сфери особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 9. – С. 29-36.
10. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1996. – 236 с.
11. Титаренко Т., Панок В. Старший шкільний вік: рефлексія, самовизначення, вибір професії, життєві плани / Основи практичної психології: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Панка. – К.: Либідь, – 2001. – 536 с.
12. Чирков В.И. Самодетерминация и внутренняя мотивация поведения человека // Вопросы психологии. – 1996. – №3. – С. 116-132.

Резюме. В статье освещены основные аспекты мотивационного компонента профессионального самоопределения в раннем юношеском возрасте.

Summary. The article deals with main aspects of motivation component of professional self-identification during junior adolescent age.

УДК 159.964.21

О.М. ЛИСЯК

ПРОБЛЕМА ВНУТРІШНЬОЇ КОНФЛІКТНОСТІ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ

Резюме. У статті висвітлено основні аспекти проблеми впливу внутрішніх конфліктів у системі ціннісних орієнтацій на розвиток особистості.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, ціннісно-сміслова сфера особистості, внутрішня конфліктність

Постановка проблеми. Система ціннісних орієнтацій є основним регулятором розвитку особистості. Розвиток даної системи відбувається в процесі діяльно-опосередкованого засвоєння суб'єктом культурно-історичного досвіду і обумовлюється його внутрісистемними перетвореннями. Зміни в системі ціннісних орієнтацій виражаються певною мірою у динаміці її внутрішніх конфліктів, усвідомлення і вирішення яких розкриває напрямки самоактуалізації особистості. Тому, шляхом вивчення особливостей внутрішніх конфліктів у системі ціннісних орієнтацій, розкриваються основи розвитку особистості, а особливо спрямованості її самоактуалізації.

Аналіз поглядів вітчизняних і зарубіжних вчених на природу внутрішніх конфліктів показує, що його розуміння і пояснення залежать від теоретичної конструкції, на яку спирається автор. Так, вітчизняні науковці розглядають внутрішньоособистісний конфлікт переважно у рамках двох груп теорій: теорії діяльності і теорії розвитку. У теорії діяльності внутрішній конфлікт інтерпретується за допомогою структурних компонентів діяльності (мотив, ставлення, мета), які є підґрунтям конфлікту, і з позицій діяльності як умови виникнення конфлікту (О.М.Леонтьєв, 1975). Згідно теорії розвитку особистості внутрішньоособистісний конфлікт супроводжує процес розвитку особистості і проявляється в ситуаціях переживання вікових криз (Л.С.Виготський, 1931; Л.І.Божович, 1986). У західній психології також розуміння внутрішньоособистісного конфлікту відповідає певному теоретичному підґрунтю.

Незважаючи на значні наукові внески в проблематику внутрішньої конфліктності ціннісно-сміслової сфери особистості (Б.С. Братусь, В.Г. Морогін, Є.Б. Фанталова, К.Хорні та ін.), такі особливості, як вирішення, новизна, кількість, множинність внутрішніх конфліктів на сьогоднішній день залишаються мало вивченими. Тому, метою нашого дослідження буде вивчення структурно-динамічних та змістових характеристик системи ціннісних орієнтацій особистості юнацького віку, а саме – студентів.

Ціннісні орієнтації виступають основою для вирішення протиріч свідомості, оскільки вони утворюють смислове поле свідомості, а також домінують в диспозиційній системі особистості [6, с.40]. При цьому механізм дії і розвитку ціннісних орієнтацій пов'язаний з вирішенням внутрішніх конфліктів і протиріччя у мотиваційній сфері особистості [4, с.203].

На думку Грішиної Н.В., "найголовніша позитивна функція конфлікту полягає в тому, що, будучи формою протиріччя, конфлікт є джерелом розвитку" [3, с.67]. Тобто, рушійною силою психічного розвитку людини є протиріччя між досягнутим рівнем розвитку її знань, навичок, здібностей, системою мотивів і типами її зв'язку з оточуючим середовищем. Це зіткнення різних особистісних утворень (полів, мотивів, інтересів та ін.), представлених у свідомості індивіда відповідними переживаннями [2, с.67]; боротьба або двох позитивних тенденцій, або двох негативних тенденцій, чи боротьба позитивних і негативних тенденцій в психіці одного суб'єкта [2, с.64]. Типовим випадком внутрішніх конфліктів є боротьба між бажанням і обов'язком, між принципами і особистою прихильністю, між "інстинктивно-органічним потягом" та етичною налаштованістю особистості.

Внутрішній конфлікт особистості можуть створювати незадоволені соціальні потреби. Він виникає тоді, коли зовнішні умови породжують певні внутрішні умови. Останні зводяться до протиріччя або між різними мотивами і відношеннями особистості, або можливостям і прагненнями особистості. Другою необхідною умовою внутрішнього конфлікту є суб'єктивна неможливість вирішення ситуації. Конфлікт виникає тоді, коли людині здається, що вона не в змозі змінити об'єктивні умови, що породили конфлікт. Тому внутрішній конфлікт вирішується тільки тоді, коли у людини складається нове відношення до об'єктивної ситуації, що породила конфлікт, і нові мотиви діяльності. Якщо цього немає, то дезінтеграція, що виникла в конфлікті, зберігається і посилюється, відбувається велика або менша деформація структури особистості і пристосування до діяльності здійснюється на більш низькому рівні [7, с.139-240].

Кожен індивід одночасно включений у значну кількість соціальних спільнот різного масштабу: він є членом сім'ї, робочого підрозділу чи навчальної групи, статево-вікової групи, етнічної групи, міської чи районної спільноти, нації, культури, мовної спільноти, людства, груп за інтересами чи політичною прихильністю і т.д. Ціннісні системи усіх цих груп не співпадають. Вони можуть і не протирічити одна одній в головних, найбільш суттєвих орієнтаціях. Тим не менше нерідко такі протиріччя мають місце, трансформуючись у внутрішньоособистісний конфлікт. Слід відмітити, що система відношень особистості початково конфліктна, містить в собі вічне протиріччя: інтереси однієї людини, яка являє собою окремих внутрішній світ, та інтереси іншої людини, яка також є відмінною і неповторною у своєму автономному світі, не можуть співпадати повністю, завжди супроводжуються різнонаправленістю інтересів. В.А. Светлов відмічає, що у всіх внутрішніх конфліктах присутні потяги, реакції еґо і реакції *superego* [9, с.512].

Внутрішні протиріччя, що виникають в ціннісній системі особистості, в психології аналізуються як внутрішньоособистісні конфлікти в мотиваційній сфері (Морогін В.Г., Фанталова Є.Б.), протиріччя між цінним і доступним (Мухачева Є.І., Ралько І.В., Фанталова Є.Б.); конфлікти між "старим" і "новим" смислом (Артемьєва Є.Ю.); конфлікти між тим, що є, і тим, що повинно бути, між "хочу" та "маю", "хочу" і "можу" (Морогін В.Г.). Протиріччя потреби, бажання, цілі і їх задоволення, протиріччя між "хочу" і "зможу" зі зростанням невдач все більш виражається формулою "хочу, але не можу". Поряд з цим формулюється суперечливе переживання за схемою "не можу досягнути, але не хочу відмовитися". І те і інше є протиріччям свідомості об'єктивній дійсності (необхідно, потрібно, можна, не можна, можу, не можу) і суб'єктивних тенденцій (хочу чи не хочу). Стан внутрішнього конфлікту – це, насамперед, стан "розриву" в системі "свідомість-буття" [10, с.108]. Якщо життєва цінність є доступною, але не є цінною для людини, то це сприяє втраті спонукання та інтересу до будь-чого в певній сфері життя; якщо ж життєва цінність недоступна, але є цінною, то це приводить до виникнення внутрішнього конфлікту. Цей факт вказує на наявність внутрішньої дисгармонії в ціннісно-смісловій сфері особистості. Якщо протягом тривалого часу внутрішня дисгармонія, що виникає на основі розузгодженості значимості певної життєвої цінності та способу її реалізації, не вирішується, то вона стає вразливим моментом в плані подолання кризового періоду життя [8, с.76]. При цьому в найбільш загальній формі цей механізм виражається у боротьбі між обов'язком і бажанням, мотивів морального й утилітарного порядку [4, с.203]. "При дослідженні ціннісних орієнтацій особистості ми неминуче стикаємося з надто цікавим співвідношенням: з однієї сторони – уявлення особистості про її ціннісні орієнтації, а з другої – реальна поведінка і прагнення особистості. І тут зустрічаються значні розходження" [5, с.249]. Наявність розходжень між "вербалізованими" ціннісними орієнтаціями і реальною поведінкою відмічало багато дослідників, в тому числі В.А. Ядов, який у своїх роботах розкрив зміст протиріччя між ціннісними орієнтаціями і реальною поведінкою. К.А. Абульханова-Славська вважає, що емоції не завжди раціонально регулюють діяльність відповідно до таких же раціонально висунутих цінностей і цілей [1]. В життєвій реальності намічені цілі постійно відсуваються, втрачають свою привабливість (при всій усвідомленості особистістю їхньої важливості), гублять смисл. Тут і виникають найбільш життєві, на її думку, внутрішні особистісні проблеми, які створюються не тільки об'єктивними ситуаціями і обставинами, але й самою динамікою душевно-духовного життя особистості і її організації, що склалася. Саме такі проблеми, на нашу думку, виявляються в переживанні людиною внутрішніх конфліктів, що виникають в системі ціннісних орієнтацій особистості.

Якщо людина керується присвоєними цінностями і смислами життєвих сфер без їх емоційного підкріплення, то, стикаючись в житті з вирішенням питань, пов'язаних з даними життєвими сферами, вона буде відчувати внутрішній дискомфорт. Цей дискомфорт буде свідчити про реалізацію людиною не того, що необхідно їй в дійсності, а того, що вона

вважає необхідним внаслідок засвоєння даних смислів шляхом неодноразового їх повторення ким-небудь або в результаті авторитарного виховання. При цьому дана ситуація характерна для когнітивно-емоційного внутрішнього конфлікту в системі ціннісних орієнтацій.

Механізм взаємозв'язку компонентів ціннісних орієнтацій (когнітивного, емоційного, поведінкового), які утворюють підсистеми (когнітивну, емоційну, поведінкову) системи ціннісних орієнтацій, слід розглядати як механізм функціонування даної системи в цілому, оскільки вона забезпечує доцільне управління поведінкою особистості як цілісна система, в якій всі елементи взаємопов'язані і взаємодіють певним чином. Актуалізація тієї чи іншої ціннісної орієнтації відбувається під дією ситуації і відповідних потреб, забезпечуючи оптимальну регуляцію поведінки. Дані підсистеми системи ціннісних орієнтацій являють собою відносно самостійні системи, які мають спрямованість і направленість на певну життєву сферу. При цьому явище взаємодії відмінно цілеспрямованих підсистем в цілому може розглядатися як конфлікт в системі.

Найбільш оптимальним психологічним станом, що характеризує мотиваційну сферу в аспекті співвідношення між "цінним" і "доступним", можна вважати такий, при якому цінне і доступне не буде значно розходитися за основними життєво важливими сферами, оскільки в подібному випадку не повинно виникати ні стійких внутрішніх конфліктів, ні гальмуючої загальної мотивації "внутрішньої порожнечі" [10, с.109]. Таким чином, зони розузгодження визначаються життєвою сферою, яка стає основою внутрішньої розузгодженості (між ієрархіями життєвих сфер, побудованих за вищевказаними причинами) в системі ціннісних орієнтацій особистості, стосовно якої в суб'єкта існує можливість пережити внутрішній конфлікт.

Домінування життєвої сфери, що утворює внутрішній конфлікт, визначається знаходженням життєвої сфери в побудованій ієрархії, тобто наскільки для людини є значимою (і наскільки вона прагне до її реалізації) життєва сфера, що утворює внутрішній конфлікт. Та область і той рівень цінностей, які є для особистості найбільш важливими в житті, і є той напрямок, в якому найбільш вірогідна її самоактуалізація. Залежно від того, в чому людина бачить сенс свого життя, які цінності займають домінуюче положення в структурі ціннісно-потребнісної сфери її особистості, а які підлегле, можливі і різного роду внутрішні конфлікти. Якщо якась цінність складає дійсний сенс її життя, то напруження в цій зоні буде постійно підтримуватися, і причиною внутрішнього конфлікту в цьому випадку може бути надмірно високий її рівень. Крім того, цінність, що має для індивіда найбільшу значимість, тобто займає найвище місце в її системі ціннісних орієнтацій.

Без сумніву, система ціннісних орієнтацій особистості така ж унікальна, як і сама особистість, і в процесі життя людини набуває певної індивідуальної форми. До того ж вона не залишається незмінною протягом всього життя людини.

Говорячи про юнацтво, а особливо студентську молодь, то тут існує проблема включення, адаптації, пристосування до умов студентського буття, що і породжує переживання з приводу включення у нові і незвичні події. Різкий перехід від адаптованого і відносно комфортного життя під опікою батьків та вчителів до менш детермінованого ззовні студентського часто у першокурсників розпочинається з критичних обставин.

Ефективність соціальної адаптації, в першу чергу виявляється у переживаннях, які презентують старі смисли, що здатні породжувати нові. Рівень пристосування до студентського життя виявляється у відповідності наявних смислів обставинам. Неможливість реалізації старої системи потреб та ієрархії смислів призводить до скрутного становища і до тяжких переживань, які можуть стати переломними, і змінити напрямок розвитку ціннісно-сислової сфери як до особистісного росту, так і до стагнації чи девіації. Невідповідність ієрархії смислів новим умовам проявляється у неможливості реалізувати життєві необхідності наявними можливостями і проявляється у переломних переживаннях. Переживання студентом нового є тією психічною роботою, яка, при певних умовах, може побороти життєву скруту, віднайти нові необхідності буття та розвинути в собі нові можливості для реалізації цих необхідностей.

Ускладнення внутрішнього світу особистості студента і, особливо, збільшення ієрархізованості смислів, вирішуючи проблеми подолання перешкод, які переживаються психічно як зовнішні, на шляху реалізації кола діяльностей, породжує можливість появи суперечностей у свідомості. Щоб справитися з проблемними розбіжностями внутрішніх необхідностей, студенту необхідно уміти так пережити і міркувати, щоб узгодити свій внутрішній світ і свою ієрархію смислів у ньому, а для цього потрібно порівнювати смисли, шукати між ними згоду, робити вибір, приймати відповідальність.

Особливо тяжко стає молодій людині тоді, коли її свідомість виявляється нездатною вирішити контроверсію смислів та поставити і зняти цю проблему в значеннях, які несуть інформацію.

Висновки. Переживання та конфлікти у ціннісно-сислової сфері спрямовують особистість на переборення переломних ситуацій. Особливої уваги у цій проблемі вимагає молоде покоління. Кожне переломне переживання: стрес, фрустрація, внутрішньоособистісний конфлікт, криза особистості є глибоко специфічними і кожне з них вимагає окремої стратегії у психокорекції і свого набору психотехнік.

Для становлення навиків вирішення внутрішніх конфліктів практична психологія має арсенал психотехнік: когнітивна і позитивна психокорекція, рефлексивний тренінг та організаційно-діяльнісні ігри.

Практична психологія здатна прийти на допомогу і тому студенту, який переживає кризу особистості, в її арсеналі є психологічне консультування, гештальттерапія, логотерапія, роджерсіанський тренінг, медитативна і трансперсональна психокорекція, які, будучи проведеними у вигляді тренінгів, можуть забезпечити плідну перебудову особистості. Кожне переломне переживання є відповіддю психіки особистості на неможливість здійснення ієрархії смислів, як системи необхідностей, яка забезпечує певний лад життєвого шляху, відповідає обставинам життя, реалізується колом діяльностей. Ієрархія смислів сама є своєрідною стержневою внутрішньою необхідністю, яка внутрішньо детермінує життєвий шлях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова К.А. Психология и сознание личности: Избранные психологические труды. - М.: МПСИ; Воронеж: НПО «МОДЕК», 1999. - 224 с.
2. Волков Б.С., Волкова Н.В. Конфликтология. - М.: Академический проект: ТРИКСТА, 2005. - 384 с.
3. Гришина Н.В. Психология конфликта. - СПб.: Питер, 2005. - 464 с.
4. Здравомыслов А.Г. Потребности. Интересы. Ценности. - М: Политиздат, 1986.-223 с.
5. Зотова О.И., Бобнева М.И. Ценностные ориентации и механизмы социальной регуляции поведения // Методологические проблемы социальной психологии / Отв. ред. Е.В. Шорохова. - М.: Наука, 1975. - С. 241-254.
6. Кулюткин Ю.Н., Бездухов В.П. Ценностные ориентиры и когнитивные структуры в деятельности учителя. - Самара: Изд-во СамГПУ, 2002. - 400 с.

7. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования личности. - М.: Педагогика, 1986.-256 с.
8. Ральникова И.А., Мухачева Е.И., Ралько И.В. Ценностно-смысловой аспект субъективного переживания времени в период кризиса тринадцати лет // Сибирский психологический журнал. - 2004. - № 19. - С. 73-78.
9. Светлов В.А. Аналитика конфликта. - СПб.: ООО «Росток», 2001.-512 с.
10. Фанталова Е.Б. Об одном методическом подходе к исследованию мотивации и внутренних конфликтов // Психологический журнал. - 1992. - № 1. -Т. 13.-С. 107-115.

Резюме. В статье освещены главные аспекты проблемы влияния внутренних конфликтов в системе ценностных ориентаций на развитие личности.

Summary. The main aspects of the problem of inner conflicts' influence on the personality development in the system of values are enlightened in the article.

УДК. 614. 253. 8

О.В. МАРКОВИЧ

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНА РОЛЬ МЕДИЧНОЇ СЕСТРИ ПРИ СПІЛКУВАННІ З ПАЦІЄНТАМИ

Резюме. Мистецтво спілкування медичної сестри з пацієнтом є необхідною умовою її успішної професійної діяльності. Підбадьорливе слово медичної сестри здатне підняти настрій хворого, укріпити його життєвий тонус, мобілізувати сили на активну боротьбу із хворобою, прискорити терміни його одужання. І навпаки, грубе, дратівливе і нетактовне спілкування з пацієнтом може негативно вплинути на стан його здоров'я, звести нанівець успіхи медикаментозної терапії.

Ключові слова: процес спілкування, психотерапевтичний вплив, психологічний бар'єр, психотерапія, медична етика, милосердя.

Постановка проблеми. Психотерапевтична роль медсестри дуже велика, де б вона не працювала. Не випадково, що раніше медсестер називали сестрами милосердя, так як вони піклувалися не тільки про тіло, а й про душу хворих. З терміном "милосердя", в першу чергу пов'язують роботу медичних сестер по догляду за важкими пацієнтами в часи воєн, лихоліть і в мирні будні. Милосердя передбачає важку, безкорисливу працю, з метою полегшення страждання хворої людини.

Етичний кодекс медичної сестри, прийнятий на І з'їзді медичних сестер України в м. Чернівці в 1999 році, визначив основні якісні характеристики працівників цієї професії: професійна компетентність; повага прав пацієнта, гуманне до нього відношення; шанування людської гідності потреб і цінностей пацієнта; дотримання принципу в роботі – перш за все не нашкодити; обов'язок зберігати професійну таємницю [10].

Норман Казінс відмічав, що найновітніше обладнання і устаткування сучасних клінік не мають такого впливу на хвору людину, як участь милосердної людини. Лікування – це один з аспектів медичної допомоги, але дуже часто завданням медицини є зменшення страждання пацієнта [4].

Специфіка медицини суттєво відрізняється від інших видів людської діяльності і в першу чергу в необхідності постійного спілкування з хворою людиною. Володіючи навичками догляду за пацієнтами, чуйна, тактовна медична сестра повинна допомагати хворому перебороти хворобливі відчуття, обмежувати його від шкідливих подразників оточуючого середовища, відволікати від надмірної уваги до проблеми захворювання. Медичний працівник і хворий разом вирішують спільне завдання, і тому необхідною умовою є їхня співпраця, взаємодія, взаємна довіра. Іноді пацієнт повинен підкоритись вказівкам медперсоналу, і витерпіти процедури, які викликають у нього біль та інші неприємні відчуття. Хворий з розумінням піде на певні страждання, якщо йому пояснити необхідність тієї чи іншої маніпуляції, і коли він повністю довіряє медперсоналу. Грубість по відношенню до пацієнта, несвоєчасне виконання лікарських призначень будуть негативно впливати на хворого, і навпаки, висока якість роботи медсестри, її професіоналізм і чуйність будуть сприяти видужанню [7].

З неправильно сказаним словом можуть виникнути і так звані ятрогенні захворювання (iatros – по грецьки – лікар). Для того, щоб уберегти хворого від ятрогенного захворювання кожен лікар, медична сестра повинні володіти методикою психотерапії. Психотерапія є невідкладною складовою частиною роботи медпрацівників.

Є різні методи психотерапевтичного впливу на хворого. В одних випадках застосовують переконання, в інших – логічно побудоване міркування, в третьому – гіпноз тощо. Найбільш поширений у медичній практиці метод – переконання. Хворий повинен повірити медичним працівникам. Віра в медсестру (лікаря), перейняття хворим її оптимізму і прогнозу, нехай навіть не завжди правдивого, але переконливого – це те, що відповідає вимогам справжньої психотерапії. Можна навести багато прикладів позитивного впливу психотерапії, коли у приречених хворих відновлювалась працездатність.

В.І. Носаль пише "Самопочуття хворого, його настрої, і, відповідно й результат видужання в значній мірі визначається професійною майстерністю, моральними якостями, поведінкою медичної сестри", такими як гуманізм, відчуття обов'язку, добросердечність, чуйність, готовність прийти на допомогу, душевність та ін.[8]. Недостатність знань і вміння – біда невелика і виправна, недостатність природних здібностей – проблема набагато вагоміша, тому що навіть великим натхненням не можна компенсувати того чим, не наділила природа, але зовсім безнадійна справа, коли немає або недостатньо поваги до пацієнта, вміння з ним спілкуватися, любові до своєї професії [9].

Професор С.С. Вайль зазначав, що вже саме слово "медична сестра", "сестра милосердя" говорить про те, що хворий чекає від неї саме сестринського до себе відношення [2].

Медична сестра повинна будувати взаємодію з пацієнтом як з особистістю, враховуючи не тільки його фізичні, але й психологічні, духовні і моральні якості. Медсестрі не можна ніколи забувати про гідність і неповторність кожної людини [3].

Необхідно зупинитися і на етапах встановлення психологічних відносин між сестрою і хворим у період перебування його в лікувальній установі.

Можна розрізнити: а) початковий, б) розгорнутий, в) і кінцевий етапи.

На початковому етапі відбувається орієнтація, хворий і сестра, ознайомлення один з одним. І хоча хворий захоплений своїми проблемами, але в інтересах пристосування до нового середовища він змушений вступати в контакт з оточуючими

З М І С Т

<i>Від редакції</i>	3
Ямницький В.М., Литвиненко С.А. Ігротерапія як засіб психологічної допомоги дітям і підліткам	4
Павелків Р.В. Проблема пошуку та впровадження інноваційних психолого-педагогічних технологій розвитку особистості в освітніх закладах	6
Воробійов А.М. Психологія перфекціонізму.....	9
Артемова О.І. Проблеми психологічного супроводу дезадаптованих учнів загальноосвітньої школи	12
Бабак К.В. Професійний розвиток особистості як психологічна проблема	14
Безлюдна В.І. Народження другої дитини як фактор розвитку материнської сфери	16
Бучко В.Б. Проблеми надання психологічної допомоги засудженим до позбавлення волі.....	18
Главінська О.Д. Проблема професійної самосвідомості та самоствердження у юнацькому віці.....	21
Демчук О.О. Психологічні закономірності організації професійного самовиховання майбутніх педагогів	23
Демянюк О.Б. Інтегративний підхід у контексті психологічної допомоги особистості	26
Джеджеря К.В. Цінності як смислова основа подолання особистісних комунікативних труднощів.....	28
Дружиніна І.А. До питання вивчення феномену ідентичності у сучасній психологічній науці	31
Жигайло О.О. Особливості розвитку свідомості та самосвідомості молодших школярів	34
Ілляш С.Д. Психологічні аспекти розвитку професійного саморозуміння майбутніх педагогів	36
Кириченко Н.А. Психологічні особливості цілетворення та цілепокладання	39
Корчакова Н.В. Вплив особистісних характеристик на формування рольової поведінки у сфері батьківства	43
Кравчук М.М. Проблеми впливу небезпечних ситуацій на формування життєвих перспектив підлітків з девіантною поведінкою	45
Кулаков Р.С. Мотиваційні чинники професійного самовизначення у ранньому юнацькому віці	48
Лисяк О.М. Проблема внутрішньої конфліктності ціннісно-смислової сфери особистості.....	51
Маркович О.В. Психотерапевтична роль медичної сестри при спілкуванні з пацієнтами	54
Матейко Н.М. Особливості надання психологічної допомоги школярам, які проживають на екологічно несприятливих територіях.....	57
Мельник І.Я. Просоціальна поведінка як складова соціальної компетентності.....	60
Михальчук Н.О., Івашкевич Е.З. Організаційні основи догляду за психічнохворими в умовах стаціонарного лікування	63
Назарець Л.М. Посередництво психолога у вирішенні проблеми взаємодії батьків і дітей	67
Нестерук-Володимирець О.В. Психологічний супровід профільного навчання в позашкільному закладі нового типу – палаці дітей та молоді м. Рівного	69
Ніколайчук Г.І., Ніколайчук І.О. Проблема розуміння художнього тексту студентами вищої школи	73
Павелків В.Р. Особливості психодіагностики відхильної поведінки підлітків	75
Палагнюк В.В. Теоретичні засади психологічної допомоги в процесі професійної адаптації викладача-початківця ВНЗ	77
Пивоварчук Т.О. Психологічні особливості інтенсивного розвитку комунікативних здібностей студентів у процесі вивчення іноземної мови.....	79
Рибак В.А. Психологічні засади формування самоставлення студентів з особливими потребами	82
Косарєва О.І., Рудь Г.В. Особливості прояву механізмів психологічного захисту в підлітковому віці	84
Савуляк В.О. Корпоративна культура як чинник особистісного зростання працівників організації.....	87
Садова І.І. Соціально-психологічні проблеми сімей, пов'язані з вихованням дітей з особливими потребами у контексті загальної ситуації в Україні	89
Созонюк О.С. Концептуальні засади коучингу як форми психологічної допомоги.....	92
Сторож О.В. Психологічні особливості творчої соціалізації особистості на етапі ранньої юності	95
Хомич І.С. Самовідношення у молодшому шкільному віці	98
Цуканова М.С. Соціально - психологічна допомога та реабілітація бездоглядним і безпритульним дітям у притулку	100
Чала Ю.М. Проблема розвитку особистісного досвіду психолога під час тренінгової роботи та шляхи її розв'язання	103
Череп В.Ю. Психологічний супровід молодшої сім'ї з первістком: основні напрямки	106
Шмига А.І. Недоліки організаційної культури як одна з причин професійного «вигорання», превентивні методи та шляхи подолання	108
<i>Відомості про авторів</i>	112

Наукове видання

ОБНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 2 (43)

Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія РВ № 540/93-Р від 03.11.2009 р.

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника Воробйов А.М.
Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 22.10.2010 р. Підписано до друку 29.10.2010 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Обл. вид. арк. 29,14. Замовлення № 84/1 Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 2 (43). — Рівне: РДГУ, 2010. — 116 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної допомоги особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20